

De visserman en het weer

door Jacob Mol

Nu wil ik een babbeltje maken met de zeilers over buien die met Noordwesten winden soms zo talrijk kunnen zijn. Voor een leek is het moeilijk om van te voren vast te stellen of een bui wind bij zich heeft, als hij tenminste al weet wat een bui wel is. Aan het gedrag van velen zou je zo zeggen van niet. Zelfs de vakmensen lukt dat vaak niet, dus wees altijd op je hoede. Daar zijn al fouten zat mee gemaakt door de jaren heen en het heeft ook mensenlevens gekost. Wel kun je leren aan het gedrag van de bui een schatting te maken wat hij zoal te bieden heeft, of de wind zal ruimen of krimpen, veel of niet veel regen, veel wind of niet zoveel wind. Als de bui hoog in de lucht zit zal hij minder wind geven dan dat hij lager over komt. Dat zijn dingen die je overdag kunt zien maar 's nachts niet. Hoeveel wind er van te voren of tussen de buien door waait heeft met de bui zelf totaal niets te maken. Al zou het windstil zijn dan nog niet. Een bui moet je zien als een vijand waarvan je niet weet hoe sterk hij is, dus altijd dekking zoeken. In dit geval de bijzeilen strijken en ook de fok, of er moet iemand boven wind van je zijn, daar kan je het dan van afkijken. In het voorste gedeelte van de bui zit meestal de meeste wind. Zie je dat het daglicht weer doorbreekt en het kan van de wind, dan kun je weer fok hijsen gaan.

Mijn vader had Jaap Steur (Joep van Jijpert) aan boord als knecht. Het was nacht en ze waren bezig opperdam te zeilen voor de volgende streek met spanvissen in het jaar 1924. Noordwesten wind met buien. Erg onbetrouwbaar weer. Tussen de buien zeilden ze met het gereefde zeil en de volle fok (fok in top). Vader lag te kooi. Hij sliep wel en niet, zoals het een goede schipper betaamde met zulk weer. Joep had al wel 5 keer de fok gestreken wat niet nodig bleek te zijn geweest en dat zat hem niet zo lekker. Toen er weer een bui op kwam zetten, ging hij de plecht op en spande een looptouw van de voorsteven naar de mast. Dit, om als de fok neer móést in de bui hij langs dit touw bij de stag kon komen om zo de fok neer te trekken. Vader, die aan het lopen op de plecht hoorde, dat zijn maat iets van plan was, ging eens even kijken aan dek en zag de bui hangen, maar ook wat zijn maat van plan was.

Hij knoopte gelijk het fokkeval los en floep, daar liep de fok neer, Joep schrok zich lam en zei: "Jezus, wat gebeurt er nou!" Vader zei: "Zet vast het stagtouwje". Dit is een touw van een vadem lang dat aan het oog van de stag zit en gebruikt wordt als borg om te voorkomen dat de fok omhoog waait en om de geifok op de juiste lengte te zetten. Joep zette het stagtouwje vast en kwam kwaad van de plecht af. Toen hij nauwelijks op de deken was kwam de bui af. Er ging zoveel wind waaien, dat horen en zien je verging. Een paar kilometer bij hun vandaan woei de HZ218 voor het riffie (alleen het gereefde zeil) ondersteboven en de twee mensen verdronken.

Hij was van Huizen op weg naar Urk om een lading haring halen. Een koper dus, ik heb de botter nog gekend. Nadat de botter gelicht is, is hij aan een andere schipper overgegaan. Als we die botter tegen kwamen op zee vertelde mijn vader dit verhaal ten voeten uit. De botter was een "drieling", dat is een groot slag kleine botter zoals de EB 43.

Dinsdag, 14 april 1903, 4.10 uur in de morgen. Noordwesten wind met buien, tussen de buien wind voor het gereefde zeil en de volle fok. Twee bidders, kuilers, komen opperdam zeilen voor de volgende streek en wel de VD 21, Crelis Tuip Okke. Aan boord als knechten voeren mee zijn zoons Jaap en Klaas en Piet Smit (Mus) en dan de jongste zoon omdat het Paasvakantie was. 9 Jaar oud, ook Klaas, maar in de volksmond Klasie. Nu tachtig jaar oud en gelukkig nog goed bij de tijd. Ik kende dit verhaal al maar toch heb ik het hem nog eens laten vertellen om het zoveel mogelijk waarheidsgetrouw de geschiedenis in te laten gaan. Zij visten aan de VD 151, Piet Veerman. Als knechten voeren mee Jan Veerman (Schutter), Evert Smit (de Mop), een broer van Piet Smit (Mus) en Jacopie als jongste matroos. Deze schippers visten toen met de wonderkuil (spanvissen) maar als weer en wind het toelieten, visten zij ook met het hoekwant. Vandaar die grote bemanning, en over dit span gaat het volgende verhaal.

Omdat het nog donker was en doordat er enkele buien over waren gegaan waarin de fok niet neer hoefde, zeilden ze met de geifok. Maar er stond dan wel een mannetje tijdens de bui bij het fokkeval voor het geval dat de geifok neer móést. Ze zeilden over bakboord west over en zij zullen geweest zijn daar waar nu die hoogte in de dijk zit over de Urker kant van Leliestad, door de vissers van nu "de Bult" genoemd, toen er weer een bui overkwam.

Evert Smit (de Mop) was op dit moment roerganger van de VD 151 en Jan Veerman stond bij het fokkeval. Piet Veerman, de schipper en Jakopie lagen te kooi. Ze zeilden zo een 600 meter voor de VD 21 uit, waar vader Crelis aan het roer stond. Hij zag het boeglicht van de VD 151 aan bakboord van waar hij stond te sturen over de kop van het zwaard. Juist had vader Crelis een vers bakkie koffie leeggedronken en terwijl hij het kommetje aan zijn zoon Klaas terug gaf, zag hij plotseling dat boeglicht niet meer en kommandeerde: "De geifok neer!". Dit bevel werd door Piet Smit direkt opgevolgd. De wind viel wat schraler in en zodoende zeilden zij boven op de VD 151, die tot hun ontzetting plat op het water lag en bezig was te zinken. Jan Veerman die bij het fokkeval had gestaan zat nu op het stuurboordszwaard en toen de VD21 tegen de VD 151 aanvoer, viel Jan door de stoot van de aanvaring van het zwaard af en verdween onder water. Toen hij weer boven water kwam, wilde Klaas hem aan zijn haren pakken wat niet lukte omdat hij zich 's zaterdags had laten knippen; andermaal zou hij weer onder water verdwijnen maar begon toen te schreeuwen en Klaas die op dat moment niets anders bij de hand had dan het laatste stuk van het zwaardtouw, stak

dit in Jan z'n mond en "Verdomd", zo zei hij, "hij beet erin". En zo haalde hij hem naar zich toe, pakte hem onder de armen en hees hem aan boord. En zo lagen zij dan gedeeltelijk op en tegen het wrak aan. Gek toch, in tijd van misschien enkele minuten praatten we al van een wrak. Vader Crellis, een baas visserman, kommandeerde om touwen over het wrak te gooien en weer langzaam binnen te halen in de hoop dat zij een drenkeling zouden raken, die zich daaraan vast zou kunnen grijpen. Vergeet niet beste lezers, het was hardstikke donkere nacht. Piet Veerman en Jakoppie, in hun slaap verrast, werden wakker, en Jakoppie, bang voor het water, vluchtte de boeg in en vond, schreeuwend om zijn moeder, daar de dood. Misschien had hij nog een kans gehad maar doordat de lamp in het water viel werd hij direkt al door de duisternis volkomen misleid. Piet Veerman klom over stuurboord uit de kooi en viel over de kachel heen in de bakboord zijde. Vandaar ging hij door het binnenstromende water naar achteren en probeerde aan de mast te springen. De lamp die aan een spijker hing aan de mast, en die meedraaide met het scheef gaan van de botter, verlichtte het vooronder nog voldoende. Met de eerste sprong raakte hij de lamp, deze viel van de mast in het water en de hel was compleet. Hij zag niets meer. Ondertussen was er zoveel water binnengekomen, dat hij zwemmend toch de mast wist te bereiken, er tegen aan klom en overeind ging staan. Hij pakte zich vast aan het deurtje, waarvan het haakje waarmee het vastzat brak en zodoende op zijn hoofd viel waardoor hij versuft weer terug in het water viel. Maar nu komt eigenlijk het wonder. Vader Crellis had een touw voor de ingang van het vooronder gegooid en dit was naar binnen gestroomd. Toen het deurtje naar beneden viel, raakte dit het touw en Crellis voelde dit en dacht dat hij beet had en haalde het langzaam naar zich toe. En Piet Veerman voelde dit touw langs zich heen gaan, greep het vast, stak het in zijn mond en had zodoende z'n handen vrij om door de opening van het deurtjesgat te komen en zo kwam hij boven water uit het vooronder vandaan, meer dood dan levend. Vier mannen grepen hem uit het water en legden hem op de stellingen neer waar hij heel langzaam weer tot zichzelf kwam. Door dit tumult was Klasië wakker geworden en kwam aan dek en aanschouwde met zijn kinderogen de scheepsramp, die zich binnen enkele minuten afspeelde. Doordat zij lagen te stoten op het wrak raakte dit kind zo in paniek dat het zijn vader naar de keel vloog.

Met Noordwesten wind was er zeker een meter water meer in de Zuiderzee en stond daar een flinke zeegang met deze bries. Misschien is dit er wel de oorzaak van geweest dat Crellis Tuip (Okke) te plotseling ontdekte wat er gaande was en dat dit hem toen op dat moment een schok heeft gegeven, welke hij nooit meer te boven is gekomen.

Crellis, toen 42 jaar oud is gaan sukkelen en 12 jaar later in de leeftijd van 54 jaar overleden. Hij was geboren 20-2-1861, gehuwd 11-7-1885, en overleed 8-9-1915.

Intussen was de VD 151 zo diep weggezonden, dat de VD 21 over het wrak heen dreef en zo vrij kwam. Vader Crellis stuurde direkt zijn bemanning naar beneden om te zien of zij misschien lek geslagen waren met het stoten op het wrak, maar Goddank, er was geen lekkage. Toen het dag geworden was zeilden ze nog geruime tijd de omgeving af om te zien

of Evert Smit soms rond dreef op een stuk hout, wat natuurlijk niet zo bleek te zijn; markeerden het wrak voldoende met bakens, want de mast stak maar vanaf de dirkehanepoot boven water, en zeilden naar de haven van Volendam.

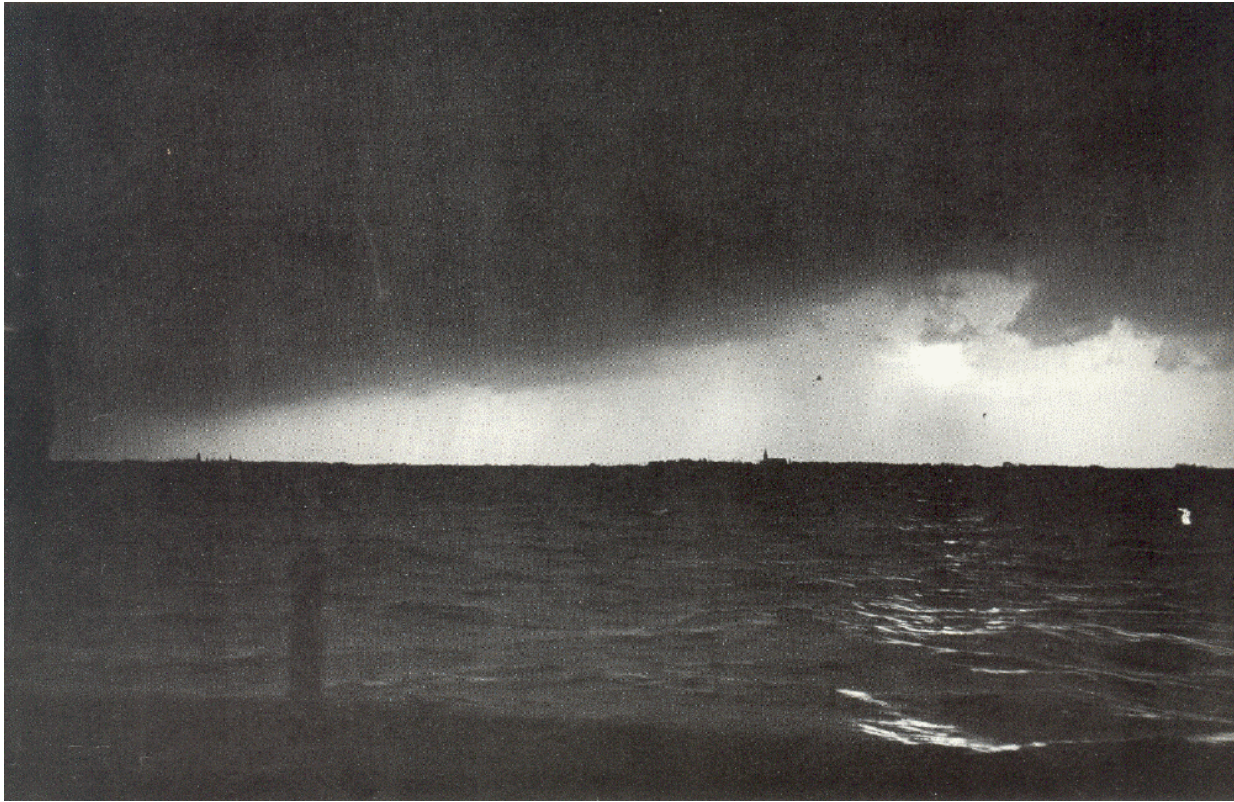
Piet Veerman is deze ramp lichamelijk nooit te boven gekomen en heeft zijn dagen gesleten als concierge in het verenigingsgebouw "de Jozef" te Volendam. Zijn vrouw die zeker wist dat haar man was gered door de Voorzienigheid en mede door de grote vakmanschap van deze geweldige schipper Crellis Tuip (Okke), VD21, heeft tot aan de dood van Crellis en later tot aan de dood van zijn vrouw elke dag twee flippies (kadetjes) met kaas bij deze mensen gebracht uit dankbaarheid.

De roerganger Evert Smit (de Mop), geboren 19-4-1877, dus toen 26 jaar liep in de bruidsdagen met Maartje Bootsman; zij trouwde later met Klaas Steur (van Sjoerd). Evert Smit werd gevonden op woensdag 24-6-1903 en diezelfde dag begraven te Volendam. Donderdag 25-6-1903 was er een lichter bij het wrak om de botter te lichten. De duiker ging eerst naar beneden om Jakoppie uit zijn zeemansgraf te halen maar vond hem niet. Na geruime tijd zoeken ontdekte hij dat hij Jakoppie totaal verbrijzeld had met zijn voeten, omdat hij hem niet had gezien. Jakoppie is aan stukken boven gehaald en gekist in Urk en vrijdag 26-6-1903 begraven in Volendam. En dit was het einde van twee veelbelovende mensenlevens.

Dinsdag 7-4-1903 zeilde schipper Lou Kwakman (Lou van Geert van Lijntje), VD 6 opperdam voor de volgende streek met de wonderkuil vanaf de Volendammer hoek op weg naar de Nek. Noordwestenwind met buien waarvan sommigen met sneeuw en hagel. Hij had aan boord als knecht Hendrik Tuyp (Fik van Jan Tuyp) geboren 23-11-1878, dus 24 jaar. Hij liep in de bruidsdagen met de dochter van zijn schipper, Huibje Kwakman. Ze waren Edam een paar kilometer voorbij toen er weer een bui overkwam met sneeuw en hagel waarin de fok neer moest van de wind. Hendrik stond voorop en was bezig de fok neer te halen toen de sluiting van onder aan de stag brak. Volkomen verrast raakte hij uit z'n evenwicht, gleed uit door de sneeuw, tuimelde overboord en verdronk. Huibje Kwakman is in het klooster gegaan als zuster Servatius en leeft nu nog. Hendrik werd donderdag 14-5-1903 gevonden en diezelfde dag begraven in Volendam.

In de zomer van 7-7-1903 waren Jan en Piet Steur bezig een kat te begraven in een weiland achter hun woning. Hun broertje van twee jaar was hun achterna gekomen zonder dat zij het hadden gemerkt. Toen zij terug gingen over de plank waarover zij naar dat weiland waren gegaan, zagen zij hun broertje levenloos in het water liggen. En dit zijn zo de belevenissen van een volk aan de zee in één jaar tijd.

We hebben het gehad over buien, maar donderluchten, onweersbuien, zijn nog gevaarlijker. Ik raad U aan altijd uiterst voorzichtig te zijn want daar zit van alles in. Regen, hagel, windstoten, die onberekenbaar fel kunnen zijn, en dan windhozen. Maar deze kunnen ook in gewone buien zitten. Want de hierboven beschreven rampen van die omgewaaide

botters zijn vermoedelijk windhozen geweest. Alleen, in de nacht kun je dat niet zien.

Maar nu gaan we van de veronderstelling uit dat het dag is. Als er een hoos op je afkomt, probeer hem mis te varen als het enigszins kan. En meestal lukt dat wel. Zie je er een hangen in de lucht, let dan vooral goed op het water, want als hij niet ingesloten zit in een regengordijn, is hij heel goed te zien aan de witte kraag op het water door het opwaaien daarvan. Denk nu niet mijn schip kan daar wel tegen, want dan heb je het mis. Kijk eens aan de wal, bomen uit de grond, daken van de huizen en noem maar op. Komt er een hoos op je aan en je kunt niet uit de weg komen, dan zeilen strijken en goed opsorren en zorg ervoor dat jezelf niet mee gaat de lucht in. Ga het liefst beneden zitten zodat je niet geraakt wordt door de rondvliegende brokken, maar zorg er tevens voor als het schip soms ondersteboven zou gaan dat je er uit kunt komen. We hebben van de winter een T.V. serie gehad "Varen maar" welke ik bijzonder leerzaam vond. Maar ik zou toch graag eens iets willen zien onder de titel "Weer en wind". Ik geloof zeker dat zoiets net zo belangrijk zou zijn, zo niet meer voor de zeilers.

In de zomer van 1934 kreeg Jan Kras VD 112 er een windhoos overheen. Een kleintje nog wel, maar de zeilen hingen aan flarden over de gehele botter verspreid. Zelfs de giek en de gaffel waren stuk, en dat met een gestreken zeil nog wel. Dit alles in een handomdraai. In visserstaal gesproken: "In tijd van een scheet, schipper af". Voor f. 800, averij, en als je nu weet dat zij toen f. 12 à 1300, - in een jaar besomden, kunt U wel begrijpen dat deze schipper een erg slecht jaar heeft gehad.

Gelukkig zijn de onweersbuien de laatste jaren niet zo zwaar meer. Maar ik heb ze meegemaakt die uren van tevoren werden opgeladen door een dikke bries uit Noordoost tot Oost en dan recht tegen de wind op kwamen zetten. En die waren raak, dat verzeker ik je. En ze duurden soms wel eens een aantal uren. De onweersbuien die uit het Zuiden komen zijn meestal niet zó zwaar, maar komen ze uit het Westen, berg je maar. Vooral in de vroege morgenuren. De boeren noemen dit een "dauw-donder lucht". Wees daarom in de nacht nog voorzichtiger en als het beslist niet nodig is blijf niet op het water als de radio onweer opgeeft.

Wij moesten op zee blijven omdat we daar ons brood verdienden, maar we hebben wat meegemaakt, dat verzeker ik je. En dan te bedenken dat wij vaklui waren. Ik wil niet zeggen dat de zeilers van nu allemaal leken zijn, O nee. Maar wat word je er wijzer van, hoe gemakkelijk maak je iets stuk wat bijna niet meer te herstellen is vandaag de dag.

Ik zal eens proberen de belevenissen in zo'n onweersbui te beschrijven. Dit speelde zich af in augustus 1938 op een vrijdagavond. We hadden die gehele week gevist met een vaste Oostenwind. Goed warm zomerweer, uitgelezen weer voor de zeilvisserij. 's Nachts een lekkere bries en overdag windstil. Hoog zomer, zoals de vissers dat noemden.

Donderdags was er broei in de lucht gekomen maar nog geen onweer. Vrijdag morgen, we waren met de vloot komen vissen met de dwarskuil vanuit de Kuil van Marken op de Nek aan. Toen we zo'n 4 km uit de kust waren werd de wind zo zwak, dat we de kuil binnen haaiden en de vloot ging naar de markt in Volendam, maar wij, de VD 118 en de VD 37 gingen bij elkaar aan boord (opzij) en lieten het ankertje zakken, zetten de kuil te drogen en gingen eten klaar maken. Dat bij elkaar aan boord liggen met windstilte kon reuze

gezellig zijn, er werd gepraat over het weer en de visserij. In dit geval over de broei, want de lucht zat prut vol met broei. En over dingen die met de visserij niets te maken hadden. Toen we gegeten hadden gingen wij te kooi en 's middags rond 3 uur wakkerde de wind aan uit Noordoost en ging de kuil overboord Zuidoost over, richting Harderwijk. Alle zeilen werden bijgezet maar na een uurtje wakkerde de wind zo aan, dat de bijzeilen, de bezaan en de kluijfok weg moesten. En zo visten wij dan voor fok en zeil. In visserstaal "met gelijke zeilen".

Deze weersontwikkeling met broei kan tot gevolg hebben dat de broei verslagen wordt of dat zich een onweersbui gaat ontwikkelen die zijn weerga niet kent. En dit laatste gebeurde. De broei stapelde zich op in het Zuidwesten en vormde zich daar tot een gigantische donder lucht. In verband hiermee haalde de VD 37, van de gebroeders Hein en Jaap Tuyp, de kuil binnen en ging voor de wind naar Volendam. Hij was juist binnen in de haven toen het noodweer losbrak. Vader, die weer te kooi was gegaan, vertelde ik de gang van zaken en stelde voor om ook van zee te gaan, want met onweer verdienen je met de zeilvisserij geen cent, maar hij zei: "Laat maar gaan, de wind wint het wel van de broei". Inmiddels was het half 8 geworden en nu kwam het onweer met flinke snelheid recht tegen de wind in opzetten. In verband hiermee riep ik vader uit de kooi.

Hoe meer snelheid zo'n onweer heeft, zo veel temeer wind zal er waaien in de bui. Hou daar vooral rekening mee!

De wind die nog steeds met dezelfde kracht uit Noordoost woei, zou zo dadelijk andersom invallen, dus Zuidwest. En nu was het zaak om de kuil juist voor de bui binnen te halen. Deed men dit niet, dan zou je brokken kunnen maken doordat de botter met het plotseling veranderen van de wind over de kuil heen zou gaan, waardoor deze onder de botter zou komen en dan was de ramp niet te overzien. Toen vader aan dek, kwam zei hij: "Potverdomme, die trekt toch een lelijke bek, maar ik moet toch nog eerst even met de broek af". Ik zei hem dat we dan te laat zouden zijn, maar dat gaf niet, hij deed het toch. (Een gekke gewoonte van m'n vader, als het nood was moest hij eerst met de broek af). En terwijl hij op de emmer zat moest ik fok en zeil strijken omdat de onweersbui zo dicht genaderd was dat er geen tijd meer was om op hem te wachten. Bovendien, daar waar wij de donderlucht in gingen was er een gordijn van windhozen. Ik telde er wel vijf. De geluiden die deze dingen maken zijn vreselijk angstaanjagend. Als je dit geluid 's nachts op een begraafplaats zou horen, vielen je tanden uit je mond van angst. Gelukkig gingen ze allemaal net langs ons heen, soms op minder dan 10 meter, maar dat was voldoende. De wind viel Zuidwest in met ongekende kracht, maar door de gestreken zeilen en door de zeegang uit Noordoost dreven wij niet over de kuil, zodat wij deze binnen konden halen zonder moeilijkheden. Er zat zeker 70 pond aal in deze trek, dus dat zat goed. Maar nu moest eerst het zeil weer gehesen worden want zonder zeil is een zeilschip waardeloos, en hiermee moesten we wachten tot de wind wat zou afnemen. In die tussentijd haalden we de smeertalie aan en de reefflijn door zodat wij straks een gereefd zeil zouden kunnen zetten. Dit alles werd gedaan onder oogverblindend weerlicht en

oorverdovende donderslagen en een tropische regen. Doordat het water met bakken uit de lucht viel moest er ook gepompt worden, af en toe was dit maar nauwelijks bij te houden. Vader was nooit bang, maar zei wel altijd: "Blijf uit de buurt van de mast". Maar dat is met een zeilschip niet zo eenvoudig want om de mast draait eigenlijk alles, vooral wanneer je bezig bent het zeil klaar te maken. Na geruime tijd luwde de wind wat en waren wij in staat het gereefde zeil te hijsen. In zo'n geval ga je zo te werk. In dit geval doordat het zeil aan stuurboord gestreken was, het stuurboordzwaard voluit. De helmstok aan stuurboord vast en dan maar hijsen. Door het zeil draait de botter bij de wind en als men geen zeil meer kan hijsen doordat de giek aan komt, dan deze omhoog halen en dan weer verder hijsen aan het zeil. Haal je zoals in de haven eerst de giek omhoog, dan heb je alle kans dat met het slingeren van het schip de zaak breekt. Dus eerst een stuk zeil en dan de giek. Neem er de tijd voor. Als het zeil blind valt, dan met de slinger van het schip hijsen. Dan zal het wat gemakkelijker gaan.

Toen het zeil weer bij stond zei vader: "Zo, nu zijn wij weer de baas aan boord". Hij hield er niet van in volle zee het zeil te strijken. Dit, omdat als er wind blijft waaien, b.v. windkracht 7 of meer, je een kwakkezeil met twee man niet meer op voldoende hoogte krijgt. Het zeil stond er nog maar nauwelijks bij of de hel brak weer los uit Zuidoost met ongekende windstoten. Ik zei tegen vader: "Het zeil raakt weer neer", dit om hem te plagen. Maar hij zei: "Dan liever de mast overboord, maar zeil strijken we niet meer". We kregen een bliksemschicht en een donderslag dat we stonden te tolleren op onze benen. Vader zei: "Wat een smeertalie". Toen dit alles weer voorbij was, kregen we geruime tijd rust en toen herhaalde zich alles weer, maar nu met een Oostenwind. We gingen voor de wind naar Volendam, vader stond aan het roer. We zeilden met de zeilenschoot flink wijd uit. Er waaide zoveel wind dat vader hem niet meer mannen kon. Hij was toen 55 jaar. Ik nam het van hem over en zo kwamen we rond middernacht in de haven aan.

Dit was een van de drie zwaarste onweersbuien die ik in mijn leven heb meegemaakt. Vraag me niet hoeveel werk er dan was verricht in die paar uren. Dat merkte je pas als je te kooi lag aan je handen, als je niet in staat was een sigaret te draaien van de zere handen.

De trefkans van de bliksem moet bepaald niet zo groot zijn op zee, alhoewel het schip zo enorm elektrisch geladen kan zijn, dat er st. Elmusvuur optreedt. Ik weet niet of de lezers dit wel eens hebben gezien. Sint Elmusvuur is een natuurverschijnsel, dat optreedt in een zwaar elektrisch geladen onweersbui en wel in deze vorm. Boven op de top van de mast (de hemelboender) verschijnt een blauwachtig vlammetje of vuurtje en ook wel op het einde van het scheerhoutje van de vlag. Het kon soms zo fel zijn dat de vlag erdoor verlicht werd. Ik heb het wel eens meegemaakt dat het zo erg was, dat als ik ging staan op de achterdoft met mijn hand in de lucht, dit vuurtje ook op mijn wijsvinger verscheen. Als er dan een bliksem tamelijk dicht in de buurt is geweest, is het geruime tijd weg, maar later komt het weer terug.

Als het onweer heel hoog in de lucht zit is het er niet. Nu

zou ik wel eens door middel van dit blad te weten willen komen van de mensen die dit kunnen weten, of dit St.Elmusvuur afstoot of aantrekt.

De VD 125 van Piet Bond (Pul), werd door de bliksem geraakt in de top. Een stuk van de top sloeg een gat in het achterhoos in de huid juist onder water. Toen hij in de haven kwam moest hij meteen op de helling.

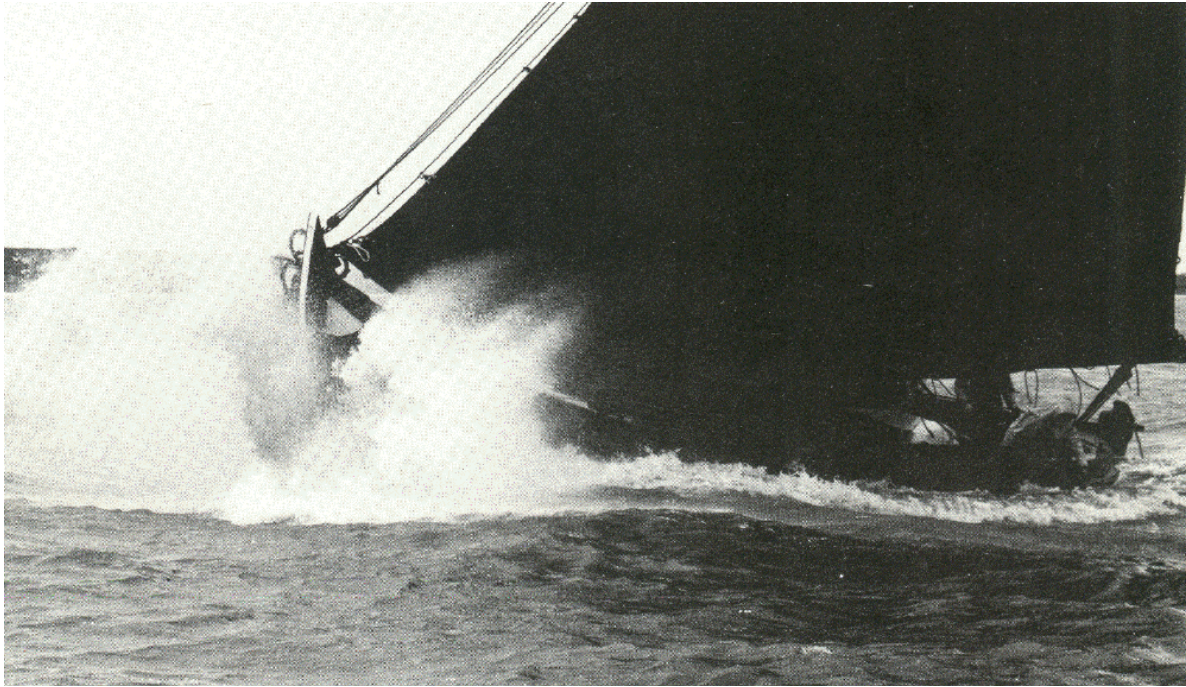
De VD 68 van Bruin Steur (van Jijpert), voer misschien 500 meter bij ons vandaan. Er was een enorme schicht en daarna een klap en toen wij om ons heen keken, zagen we dat hij zijn top kwijt was, net boven de dirkehanepoot.

De VD 99 van Sijmen Tol (van de Knoest) zeilde in een onweersbui tussen Marken en Volendam op weg naar de haven. De bliksem sloeg twee gaatjes in z'n zeil juist onder de gaffel. Toen hij in de haven het zeil neer haalde, ontdekte hij dat alle koperen kousjes uit de kom van het zeil verdwenen waren en tevens was al het ijzer uit het hercules zeileval verdwenen. En het touw mankeerde niets.

De VD 67 van Jaap Kwakman (Bol) kreeg de bliksem op de

hoe hij opkwam en weer onder ging. Het schijnen van de sterren en de stand van de maan. Dit alles hielden zij dag en nacht in het oog. Toen zij in vroeger jaren een barometer aan boord namen ontstond er wel eens enige verwarring.

Want niet altijd als de barometer zakt wordt het slecht weer. Dat heeft menige schipper geld gekost in die tijden. Maar later werd door hun het gedrag van de barometer gekombineerd met hun oude kennis en zo ontstonden er mensen met een kennis van het weer waar de Bilt vandaag de dag echt jaloers op zou kunnen zijn. In de eerste jaren van het Radioweerbericht waren die berichten over het algemeen niet erg betrouwbaar. Zo zie ik die oude vissers nog lachen als er iemand het weerbericht kwam vertellen. Hun antwoord was dan: "Het komt gelukkig niet uit dat kassie!" Zij bedoelden daarmee, dan kreeg je het nu wel niet. Denk nu niet dat elke visser deze bekwaamheid bezat. Er zijn er geweest die het gemakshalve van een ander afkeken. Met deze schippers zat je altijd omhoog op zee. Ze weken geen moment van je zijde, ik had een hekel aan deze mensen. Ze

plecht. (Een ijzerscheepje). Daar waarde hij een ogenblik rond en in die tijd was de plecht zo verhit, dat ondanks een stortregen hij geruime tijd rookte van de waterdamp. De roerganger stond versuft aan het roer en mankeerde niets. De VD 81, de gebroeders Tuip, kreeg de bliksem aan boord terwijl de man die de wacht had even naar beneden ging om een cigaret aan te steken. Hij hoorde een vreemd geluid, ging terug aan dek en ontdekte dat er verschillende ruiten uit de overkapping verdwenen waren.

Zou er door de geschiedenis heen, zo vraag ik mij af, een volk geweest zijn als de vissers, en hiermee bedoel ik de vissers in het algemeen, die zonder weerbericht het weer en de voorspelling van dagen vooruit konden doen alleen al uit het gedrag van de wolken en het waaien van de wind en het schijnen van de zon. Hoe de zon door de wolken scheen,

mogen het gerust weten.

De kennis van weer en wind had natuurlijk z'n nut met het vissen zelf maar ook met naar de markt gaan of het hellingen. Toen de Zuiderzee nog normaal was groeiden de botters als het een warme zomer was, heel snel aan met zeegras, mosselen en doornen. Dan moest de botter elke 6 weken naar de helling om schoongemaakt te worden. Doornen zijn schelpdierdijtjes, die zich vastzetten op de gaatjes van de ruimkaren. Deze groeden dan dicht en zo ververst het water niet meer voldoende en ging de vis dood. Vooral de garnalen, die waren toch al moeilijk in leven te houden. En bovendien de aangroei op de huid van de botter hield enorm tegen. Niet te geloven, zoveel.

Ik zal eens een voorbeeld geven. De botter, die pas van de helling kwam, zeilde in 4 uur een afstand waar een niet ge-

hellingde botter 5 uur voor nodig had. Dit bedoel ik dan in rechte lijn. Maar met opperdam gaan (laveren, kruisen) was het verschil nog groter omdat een smerige botter dan veel meer afdrijft.

Hellingen kon als het moest in een halve dag. Maar een nacht overstaan was veel beter. Dan kon de huid van de botter drogen en het gif "Antifouling" beter intrekken. Nu zou ik nog wel meer van dergelijke weersituaties als boven kunnen beschrijven, maar door de inpoldering is het klimaat zo veranderd, dat zij bijna niet meer bestaan. En ik zou niet willen dat U denkt, nu maakt hij er maar wat van. Na een periode van langdurige stilte rekende de visser erop dat de wind Noorden kwam en in vele gevallen was dat zo. En dan zei de visser: "Als geen wind wil, dan wil de Noordenwind". De wind speelde de visser grote parten, hij was de voedingsader van hun bedrijf. Zo zijn er verhalen waarin de wind de hoofdrol speelt, maar ook opmerkingen zoals deze: "Wind, het is een lichte vogel", of "Omlopende wind is geen wind", of "Inlopende winden en uitlopende vrouwen is geen huis mee te houden".

Het was natuurlijk zaak als er niet zoveel vangst was te markten zonder verzuim. Maar ook en vooral met naar de helling gaan, en dat werd natuurlijk zoveel mogelijk gedaan. Ik zal daar eens wat voorbeelden van geven. Als de wind dagenlang uit het Oosten had gewaaid en tegen de avond kwamen er wolken opzetten in het Noorden, en die vormden zich daar als een bank, dan wist men zeker dat het verschillende dagen windstil werd. De vissers hadden hierover het volgende versje:

Een bankie in de Noord,
Stilte in de Oost.

De kuil werd binnen gehaald en men voer naar de haven, loste de vis en ging naar de helling. Ook als na een windstille nacht in de zomer met warm weer, 's morgens de wind uit Zuid tot Zuidoost ging waaien, dan kwam de wind 's avonds Noordwest en werd het doodstil die nacht, dat wist men zeker. Vanuit Volendam gezien overdag de wind op de wal, 's avonds uit de wal, zo noemden de vissers dit. Tegenwoordig zegt het weerbericht: "Tegen de avond in de kustprovincies inval van zeewind, die daar enige afkoeling zal brengen".

Ook in de liefde speelde de wind een rol. Zo was er eens een visserman die om de hand van een boerendochter vroeg, waarop de boer antwoordde:

Visserman, visserman,
'k Geef mijn dochter niet aan een visserman
Want van een koe komt ook een kalfje van.
Maar met jullie is het zo:
Er is dan te veel wind en het is dan weer te stil,
Nooit is het zoals de visserman het wil.

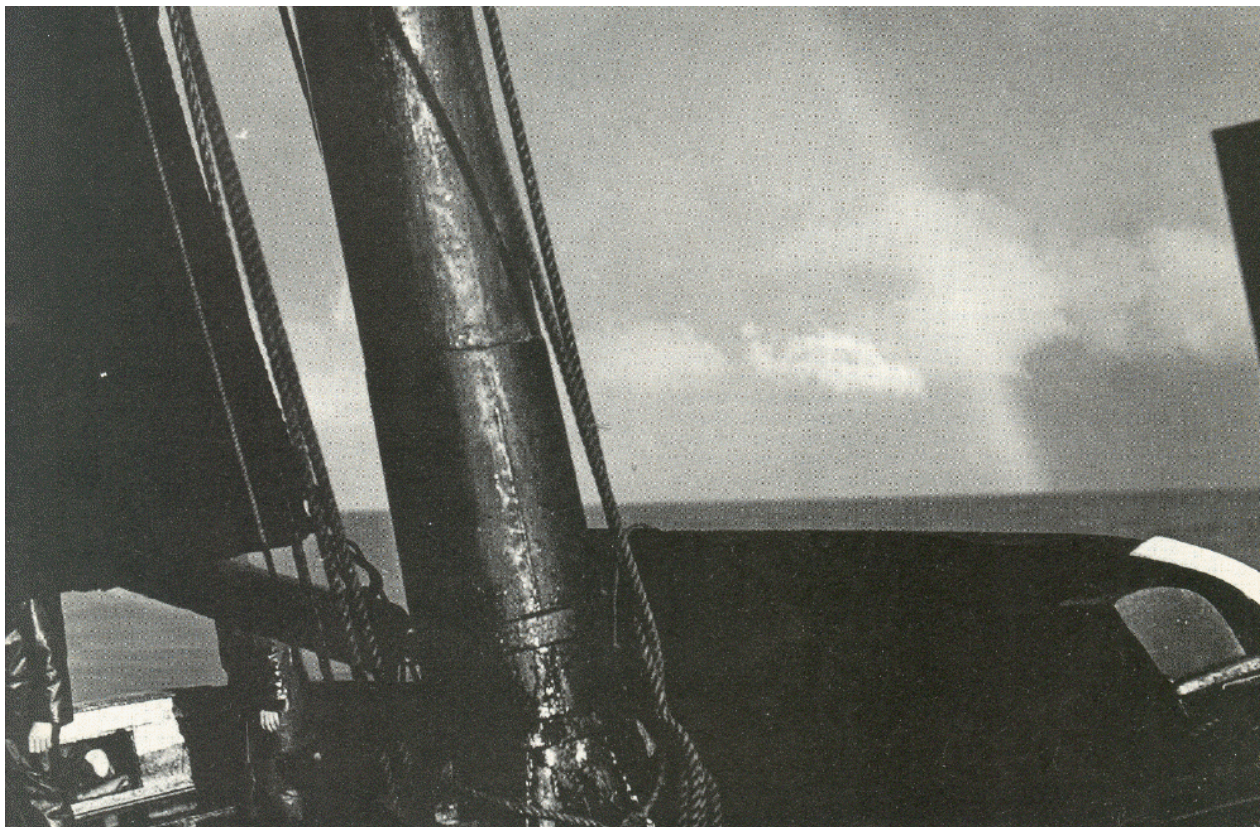
En hij kreeg de dochter ook niet. Niet te geloven, hoe sommige vissers het weer onder de knie hadden. Mijn vader, de VD 118, die aan zijn broer viste met de wonderkuil, verdaagde na veel omzwervingen met

windstilte in de haven van Urk, omdat zij geen brood meer aan boord hadden. Het was in de wintermaanden en 's avonds gingen zij de wal op om bij vrienden en kennissen een praatje te maken. Toen ze terug aan boord gingen scheen er een windje te zijn uit het Noorden. Ze maakten zeil (gingen varen) en terwijl ze daarmee bezig waren kwam er een oude Urker visser en zei tegen hen: "Volendammer, weet wat je doet, want wacht je voor de Noorder wind die met stilte begint".

Toen ze buiten de haven waren zetten zij koers naar de gasboei van het "Val van Urk" door de Volendammers genoemd "De lichtton van de start¹ van het zand" en daar zetten ze de kuil buiten boord met het zeil aan bakboord, Zuidwest voor. Na verloop van tijd werd het vliegende-storm-weer. "We maakten een mooi tochtje (besomming)", zei vader, "daar niet van, maar we hebben het geweten. Het was de slechtste nacht van mijn leven". En geloof maar dat dit waar was, want hij keek niet zo nauw.

Z elf heb ik het volgende ervaren. Zondagnacht voeren we altijd om twaalf uur uit met de dwarskuil. En bij toeval, toen het maandagmorgen dag werd, visten we bij de VD 68, Bruin Steur (van Jijpert). Ook zo iemand die het weer op zijn duimpje kende. En om mijn kennis van het weer te verbeteren, sloeg ik aan vader voor om bij hem te blijven vissen om te kunnen zien of wij wel goed ons deel vingen. Trouwens, je moest toch altijd aan hen, die bij je visten vragen wat hun vangst was geweest, en zij aan jou, want de kuil kon door de een of andere oorzaak zijn deel niet vangen, en dat kwam men door onderling vragen aan de weet. Wij vangen onze portie niet, zeiden de vissers dan als ze minder hadden gevangen. En dan gauw een andere kuil buitenboord, en dan maar zoeken naar wat de oorzaak hiervan zou kunnen zijn. Hij was trouwens een beste vanger, die VD 68. Maar goed, wij visten met elkaar op en neer. Dinsdag, in de loop van de dag werd het weer vrij slecht, regen en wind, en de barometer liep steeds maar achteruit. We visten met gereefde zeilen (rif en de gei) en de wind was Zuidwest. We maakten streken van ruim 4 uur vanaf Oosterleek (Leek) Zuidoost uit en Noordwest terug. 's Avonds kwamen wij weer op Leek aan vissen en een uur eerder dan anders ging de VD 68 de kuil inhalen en over de andere kant weer uitzetten. Wij deden dit ook. Toen wij 2 uur Zuidoost uit hadden gevist, had de wind moeten krimpen, wat hij niet deed. Dus, de kuil weer inhalen en over de andere kant weer uitzetten Noordwest uit. Vader was goed aan het mopperen geslagen, want hij was liever Zuidoost uit blijven vissen. Daar was de golfslag minder dan over de noordkant van het Ysselmeer. Dit was natuurlijk in de tijd dat de dijk van de Markerwaard nog niet aangelegd was. Na verloop van ruim een uur vissen ging de wind ruimen, dit tijdens een dichte regen, en hij ruimde tot door het Noordwest. Toen de zeegang uit Zuidwest afnam, haalden wij de kuil weer binnen, en zetten hem over de andere kant weer uit. Maar voordat wij hem weer uitzetten, staken wij het rif uit en zetten het zeil in top want de wind was met het ruimen afgenomen. De regen

¹ De "start" is de staart of de uitloper van het zand.

was opgehouden en de sterren kwamen door. De fok ging in top en zelfs de klui fok kon erbij, en zo visten wij West over op Volendam aan. Toen we die woensdagmorgen aan de markt waren, zei Bruin Steur tegen vader: "Had je hem door, Sijmen?" "Ik wel", zei m'n vader, maar dat was niet zo want ik had er nog aardig voor moeten vechten, die nacht om bij hem te blijven vissen. "Ja, als het zo is en de barometer loopt zo laag als hij kan, dan komt de wind Noorden" zei Bruin. En zo had ik mijn lesje geleerd en was ik een ervaring rijker geworden en we hadden evenveel gevangen als Bruin. Mijn bedoeling is geweest met dit verhaal duidelijk te maken dat de vissers, die (en zo zal ik het nu maar noemen) het vak verstonen om het weer te lezen, grote voordelen hadden boven hen, die dit niet konden. Veronderstel nu eens, dat wij in verband met het slechte weer naar Elburg hadden gevist die nacht; wat heel normaal was geweest. Dan waren wij, zoals dat in visserstermen werd genoemd, achter de wind om gevist. De gevolgen hiervan waren dan dat wij zeker een halve dag hadden moeten zeilen om weer op de voor ons betere visgronden te komen en bovendien die dag niet aan de markt geweest, terwijl we nu naar Volendam toe waren gevist.

Het zal in 1936 geweest zijn en we hadden ruim 14 dagen gevist met Oostenwind met de dwarskuil. En zoals ik al geschreven heb, de Oostenwind was voor de zeilvisserij in de zomer een ideale wind. Maandagavond een bankie in de Noord en dinsdagmorgen waren wij met het grootste gedeelte van de vloot in Volendam aan de markt omdat het windstil was geworden. Bruin Steur, ik mocht graag een praatje met

hem maken. Hij was een hele bijzondere man, en hij ook met mij. Toen Bruin de vis gelost had, ging hij bij ons in Volendam naar de helling en liet het zeilwerk (de mastbank) vernieuwen en een groot gedeelte van de plecht.

Dinsdag, woensdag en donderdag bleef het windstil en vrijdag met de middag was het karwei klaar en gelijk voer de VD 68 weer uit. En in de middag kwam er voor het eerst weer wind uit het Noorden en we maakten toen een beste nacht. Toen ik Bruin zaterdag zag zei ik tegen hem: "Dat heb je niet slecht gedaan, ouwe". "Ja jongen", zei hij, "als je visserman wilt worden, moet je daar kijken", en hij wees met zijn vinger in de lucht. Deze man, Bruin Steur, is voor mij de schipper geweest in de geschiedenis van de visserij van Volendam met de grootste kennis van weer en wind en de visserij.

Gerrit Veerman (van de Slinger) VD 15 was ook zo'n man. Zondagnacht, 12 uur, slecht weer. We voeren met een klein gedeelte van de vloot uit en het bleef de hele week flink waaien met erg onbetrouwbaar weer en zeker de helft van de vloot viste die week niet. Maar na zo'n briezige week is het heel normaal als het weer vrijdags opknappt. Want weet wel: "Geen dag zo wonder, of de vrijdag is bijzonder". Dat is een waarheid als een koe. En inderdaad, vrijdagmiddag, zo rond de klok van 3 uur, ging de wind stille en knapte het weer op. We hadden gevist met het volle zeil en de geifok en nu kon de fok in top en de klui fok erbij. En zo visten wij over de Noordkant van de Knar langs Zuidoost over met Zuidwesten wind. De VD 15 viste zo'n 2 kilometer aan lij vooruit van ons en ging de kuil inhalen. Vader, die te kooi lag riep ik wakker en terwijl wij een "bakkie deden, had de VD 15 de

kuil binnen en het aatje leeg, zeilde door de wind en zette de kuil niet meer uit, maar zette fok en kluijfok bij en koerste op Volendam aan juist langs ons heen. En terwijl hij passeerde riep vader: "Wat mankeert eraan?" Om deze tijd naar de haven gaan was voor de VD 15 hoogst ongebruikelijk. "Vanavond zal je wind zien waaien, Sijmen", zei hij. Wij keken elkaar aan en haalden onze schouders op. Na verloop van tijd haalden wij de kuil binnen en zetten hem over de andere kant uit. De wind ging krimpen naar het ZZO en ging later in dweren² waaien en dat is de voorbode van een storm uit Zuidwest. Zij, die bij ons visten haalden in en zetten koers naar Volendam.

Ik was te kooi gegaan en lag te luisteren naar het klotsen van de golven tegen de boeg en het waaien van de wind. Na verloop van tijd riep vader mij en zei: "Kom er maar uit, we moeten de vlucht nemen. Gerrit heeft gelijk gehad, dit wordt een vliegende (zware) Zuidwester storm". We haalden de kuil binnen en staken een rif in het zeil. De geifok kon er toen nog net bij staan van de wind.

Na een flinke regenbui ruimde de wind naar Zuidwest en nam zoveel in kracht toe dat de geifok neer moest, en zo zeilden wij dan voor enkel riffie. (alleen het gereefde zeil). Intussen zaten wij in de lijn Amsterdam-Urk, en de Urker Noordzeevissers kwamen uit de brug om goed te kunnen zien hoe wij in de lappen hingen. (zeilden). En ik verzeker je, als je het in de bioscoop op film zou kunnen zien, hield je je met beide handen vast aan de stoel. Om elf uur 's avonds maakten wij vast in de haven van Volendam. Freek Schokker, de zeilmaker, die aan de Julianaweg 204 woont en een grote vriend van mij is, pakte het koptouwaan en zei: "Nu zal je toch wel blij zijn dat je in de haven bent, de pannen waaien van de daken". En we waren blij, dat verzeker ik je!

's Zaterdag vroeg ik aan Gerrit, nadat hij mij had gevraagd hoe het was gegaan, waar hij het toch aan had gezien. Hij zei: "De barometer stond mij niet aan en toen de Kamperboot langs voer en ik de rook zag, wist ik genoeg". Niets ontging deze mensen, zelfs de rook van een stoomboot niet.

"De Kamperboot", dat waren 2 stoomboten, half vracht, half passagiers, die in die tijd een lijndienst onderhielden tussen Amsterdam en Kampen. Ze vertrokken gelijktijdig uit beide steden en passeerden elkaar op het Zuidoost van Harderwijk. Een nacht- en een dagdienst.

Jammer, dat Gerrit Veerman, geb. 16-11-1894 dus 47jaar en zijn zoon Albertus geb. 20-3-1923, dus 18 jaar, die met z'n vader op de VD 15 voer, toen op zo'n vreselijke manier om het leven zijn gekomen.

Donderdagmorgen, 21-8-1941, mooi weer met een zwakke wind uit Zuidwest. Op het Zuidoost van Elburg, en dat is geweest op de helft Elburg-Leliestad, waren zij met een gedeelte van de vloot 's morgens om ongeveer 9 uur Noordwest overgegaan. Dit gedeelte van de Zuiderzee werd door

de Volendammers de Geldersman genoemd. Met een zwakke wind moesten de schoten van de zeilen, met vissen aan de dwarskuil, verder uitstaan dan met een briesje om bij de wind te blijven liggen, en zo ook nu. Rond het middaguur ging de lucht wat levendiger staan en dat betekende dat er wat meer wind zou gaan waaien. En omdat zij al wat uren gevist hadden, en nog voor 4 à 5 uur viswater voor de boeg hadden, haalden de vissers de kuil even binnen om te zien of alles nog in orde was, en zetten gelijk weer uit. Dit werd door de vissers leegmaken genoemd. De VD 15 maakte niet leeg en dat was de vissers niet ontgaan. En zoals verwacht, wakkerde de wind wat aan en werden de zeilenschoten weer wat aangetrokken. Maar bij de VD 15 niet en dit had tot gevolg dat zijn zeilen niet volledig dienst deden waardoor hij minder snel weg viste en een ietsie meer afdreef dan normaal. Hij hield geen loef of keep, zo noemden de vissers dit. En hierdoor kwam Jan Kes, de VD 46, die met twee van zijn zoons aan boord viste in moeilijkheden met de VD 15. Zij probeerden onder zijn lij door te vissen maar dat lukte hen niet. Toen probeerden zij bovenwinds van hem langs te komen, maar dat lukte ook niet. Intussen waren zij hem heel dicht genaderd en schreeuwden en toeterden bij het leven, maar niemand op de VD 15 reageerde daarop. Jan Kes z'n zoons dachten dat Albert in slaap zou zijn geraakt terwijl z'n vader te kooi lag, en die jongen krijg je nooit meer wakker. "Gerrit wel", zei Jan Kes. "Hij is geen slaper, maar hij heeft straks niet leeg gemaakt en sinds vanmorgen is daar niets veranderd. Ik veronderstel, dat een van de twee buitenboord is geraakt en dat de ander hem is nagesprongen. Als je het mij vraagt is daar niemand meer aan boord". Klaas Mol (van Jabik) VD40, ook met 3 man aan boord, die ook in de buurt was, vertrouwde het de gehele middag al niet met de VD 15. En toen hij zag dat de zaak onveranderd bleef, ondanks dat de VD 46 er dichtbij was geweest, haalde hij de kuil binnen en zeilde naar de VD 15. Ook hij zag geen mens en praaide toen de VD 46, die in verband hiermee ook zijn kuil had binnen gehaald. In overleg met elkaar besloten zij om bij de VD 15 aan boord te gaan. Klaas Mol stapte bij Jan Kes aan boord en deze botter zou bij de VD 15 langszij gaan en zij zouden daarop overstappen. Dit was geen gemakkelijk karwei. Aan de loefzijde kon dit niet door het uitstaande viswant, en aan de lijzijde werden zij belemmerd door de uitstaande zeilen. Maar goed, zij klampten aan boord en terwijl zij met twee man de onderkant van de fok optilden sprongen Jan Kes en Klaas Mol op de plecht van de VD 15. Wat zij toen zagen, deed hen de haren te berge rijzen. Albert lag totaal verdelgd aan bakboord op de deken en Gerrit zat levenloos op z'n hurken tussen de dekenpoten. En dit was er de oorzaak van dat zij geen van beiden te zien waren. Jan en Klaas haalden de kuil binnen en gingen met de stoffelijke overschotten op Volendam aan.

Wat is hier aan de hand geweest?

Deze mensen hebben iets gevangen waar zij geen weet van hebben gehad en het op het deksel van het achterraum neergelegd. Toen de vis gesorteerd was, is Albert het zootje (de aaltjes) gaan schoonmaken want deze stonden gevild in een puts in de klaarbak (sorteerbak). Terwijl vader Gerrit beneden de aardappels schildte, deze stonden voor de helft

² "Dweren", of "meidweren" is een vlaggerige, onvaste wind uit dezelfde richting, die voornamelijk in de maand mei voorkomt.

geschild in het vooronder, is Albert gaan prutsen aan het voorwerp op het achterraumdeksel, en mogelijk toen het voorwerp geluid ging maken zijn vader gaan roepen. Deze is aan dek gekomen met het mesje in zijn hand en toen is de explosie geweest. Gerrit, doorzeefd met scherfjes, maar toch niet verminkt, is gaan zitten tussen de dekenpoten en daar overleden met het mesje nog in zijn hand en Albert werd helemaal uit elkaar gereten. De VD 15 was een van de weinige botters toen met een hulpmotor. Jan en Klaas wisten geen van beiden iets van een motor af en alsof het zo moest zijn, zeilden zij 's avonds, terwijl de wind bijna wegviel (afzwakte), bij Klaas Klouwer langs (van Janke) de VD 106, waar een zoon van Gerrit aan boord was, ook Gerrit geheten. Nadat zij de zaak uit de doeken hadden gedaan, stapte Gerrit aan boord, startte de motor en zo voeren zij naar de haven waar zij rond het middernachtelijk uur aan kwamen. De doden werden van boord gehaald en ingekist en op maandag 25-8-1941 begraven. De gehele vloot was hierbij aanwezig. Maar we gaan weer verder over weer en windkennis. Zo komen wij zondagnacht 12 uur, Oostenwind, uit de haven van Volendam Zuidoost over zeilen naar de visgronden. Gebruikelijk was dan te zeilen tot waar nu de sluis en het gemaal zijn van het Oostvaardersdiep en dan Noord over de kuil uit te zetten met de dwarskuil. Toen wij op de helft waren van die afstand passeerden wij een botter, die bezig was Noord over uit te zetten (aan de kuil gaan). Wij kenden hem niet, maar hij ons wel.

"Sijmen", zei die schipper, "je moet niet zo ver zeilen, want aan de lichteheid van de stad te zien (en dat was de lichtgloed in de lucht boven Amsterdam) loopt de wind eruit vannacht. Eruit lopen van de wind werd mee bedoeld, dat de wind naar het Zuiden zou gaan draaien en dan was je daar waar die botter zijn kuil uitzette ver genoeg om een flinke streek te maken. En hij had nog gelijk ook. Maar wat hij daar in de lucht heeft gezien ben ik nooit aan de weet gekomen. In de zomer van 1936 waren wij aan de markt geweest in Volendam. Vaste Oostenwind, stralend weer, geen vuiltje aan de lucht. We zeilden de haven uit gevolgd door Jan Keijzer (met z'n Beien) VD 119, de enige schipper van Volendam die ik gekend heb met een volle ringbaard. Toen we buiten de haven het zeil in top zetten en de VD 119 langs zeilden zei vader: "Dat kon niet beter 118 -119. Maar wat is het toch stralend weer". "Ja, dat wel Sijmen" zei Jan met z'n Beien (dit woord komt van beiden, maar dat is een ander verhaal) "maar vannacht krijg je broei". (onweer) En 's avonds groeide de wind (wakkerde de wind aan) zoals het hoorde in die tijd met Oostenwind. We hadden met gelijke zeilen (fok en zeil) wind zat! In de loop van de middag was de barometer achteruit gegaan en rond middernacht had je het. Het was een van de drie zwaarste donderluchten, in dit geval de eerste, die ik in mijn leven heb meegemaakt op zee. Zomer 1935. Zondagnacht prachtig mooi weer, een lucht prutvol met sterren en een matige Zuidenwind. De gehele vloot ging naar zee. Sijmen Tol (van de Knoest) was aan boord gekomen en zei tegen mijn zwager Piet Mol, die als knecht bij hem voer: "De sterren staan niet naar mijn zin, we gaan tot drie uur weer naar huis". Toen zij weer aan boord kwamen was de wind met de helft toegenomen, maar het was toch nog goed weer. "We zullen wachten tot de zon

opkomt" zei Sijmen en zette in die tussentijd een bakkie koffie. De wind wakkerde vrij snel aan en toen de zon aan de kim verscheen, wisten zij genoeg en voeren niet uit. Maar ook wij op zee wisten genoeg. Zeker de helft haalde meteen al de kuil binnen en koerste naar een haven, in dit geval Hoorn, en bij die helft zaten wij. Die morgen, ik was 16 jaar, heb ik zeilen geleerd. Vader was uitgegleden en op zijn kont gevallen en daardoor was het in zijn rug geschoten. Toen moest ik sturen. Zij, die nog wat langer bleven vissen, raakten voor anker op de Knar. Die maandag waaide er de hele dag windkracht 10 tot 11 en dan blijf je met een botter nergens meer.

Met deze verhalen heb ik U duidelijk willen maken, dat verschillende van deze vissers een begaafdheid bezaten, die zijn weerga niet kent. Want dit alles, wat ik hierboven beschreven heb, haalden zij zomaar uit de lucht. Zij wisten van lage- of hogedrukgebieden niets, ook niet van een uitdiepende depressie. Zij wisten niet eens wat dit betekende. Evert Karregat VD 172, was ook zo iemand met een geweldige kennis van weer en wind. Zo lagen wij eens bij deze schipper aan boord (op zij) op zee met windstilte. In de middag, 5 of 6 uur zei hij tegen mij: "Jaap, we krijgen een Noordewind". Ik vroeg hem waaraan hij dit zag. "Kijk", zei hij en wees met zijn hand in de lucht, "Zie je de meeuwen heel hoog in de lucht cirkels draaien? Daar kan je het aan zien. Als ze dat doen, krijg je Noordewind". En let maar eens op, dit natuurverschijnsel bestaat nu nog. Maar over deze en dergelijke zaken praten was heel gewoon. Het waren beslist geen geheimen en ik geloof ook niet dat het opkomen of het ondergaan van de zon hun ook maar één dag ontging.

Deze Evert Karregat is voor mij ook een van de beste schippers geweest op dit gebied. Hij liet het niet op een ander aankomen, hij wist het zelf. Jaren achtereen is hij mede, zo niet de hoogste aanvoerder geweest in de zeil visserij. Nu is hij een oude man met totaal versleten ledematen. Lopen kan hij nog maar nauwelijks, ik weet wel waarvan. Fietsen kan hij gelukkig nog goed, en ik geloof ook zeker dat deze visser voldaan zijn levensavond beleeft, want hij heeft het waargemaakt op de zee. Dat is voor mij een ding wat zeker is.

Zo vertelde hij mij laatst nog van zijn vader, Piet Karregat (Pietertje) VD 193, ook een geweldig visserman. Zij kwamen met stormweer recht tegen wind naar Volendam zeilen om naar de markt te gaan. Op gegeven moment zei Piet tegen zijn zoons: "We hebben het zwaarste gehad". "Hoe weet je dat" vroeg een van zijn zoons. De vader zei: "De meeuwen gaan op het water zitten en dan gaat de wind stillen". De zoon zei toen: "Ze zullen wel moe zijn van het vliegen en gaan nu uitrusten". Maar na een uurtje ging de storm liggen.

Het was fijn om met deze schippers, die ik hier even aanhaalde een praatje te maken over weer en wind en de visserij. Altijd leerde je iets van hun.

Maar ook heb ik ze gekend, die bij de gratie van hun knecht hebben bestaan. Niet dat zo'n knecht hier weet van had, of misschien toch ook wel. Deze schippers stonden aan de wal breeduit te praten hoe zij hadden gevaren, terwijl zij aan

boord met een broek volliepen of de meeste tijd van de dag of de nacht in de kooi lagen en bovendien nog minachtend over hun knecht konden praten. Onder deze schippers was er een, die de wet van voren naar achteren kende, maar toen zijn knecht na 23 jaar bij hem wegging, was hij in de kortst mogelijke tijd schipper af.

De Meimaand brengt bij bepaalde weersomstandigheden de donkerste nachten van het gehele jaar; in zulke nachten kan het pikdonker zijn. In mei 1942 heb ik 's meegemaakt, dat het 's nachts zo donker was, dat wij staande in de vrije natuur elkaar niet konden zien. Echt zoals dat heet, geen hand voor ogen kunnen zien.

Het boeglicht (kattetekop) was in verband met de oorlog verduisterd, voor verlichting aan dek hadden wij daar dus niets aan. Alles werd dan ook op de tast gedaan. We visten met de dwarskuil benoorden Enkhuizen en ook al omdat het oorlog was, brandde alleen de vuurtoren van de Gelderse hoek "de Ven". In de lijn Gelderse hoek - het Jak (Enkhuizer zand) lag een gezonken hollandse kanonneerboot met alleen de kommandotoren boven water en er brandde geen licht op dat wrak.

We visten vanaf de Hofstede die kant uit en weer terug met een hele vloot en maakten ons zorgen om dat wrak, maar gelukkig, niemand raakte erop die nacht. Twee weken later met een volle maan in de lucht, je zou de krant kunnen lezen aan dek zo licht was het, visten wij op dat wrak aan en zagen het heel goed, allang van te voren. Komt er een Harderwijker aanzeilen en hij keek zeker niet uit want hij zeilde zich te pletter op dat wrak. Wij hoorden hem kraken op een kilometer afstand. "Pompen of verzuipen" zeilde hij gelijk door naar Harderwijk en dat was nog een reis van zeker vijf of zes uur varen en moest meteen op de helling. Bij aankomst in de haven waren de vissers zo vermoeid van het pompen dat mensen van de wal het over moesten nemen anders was hij in de haven nog gezonken.

In de zomer vooral maar ook in de winter als het slecht weer

is, regen en wind en de maan komt op na middernacht, wil het vaak, dat met het opkomen van de maan er een weersverbetering optreedt. Maar toch niet altijd, dat blijkt uit het volgende verhaal.

Het is een heel oud verhaal uit de tijd dat de tjalken nog voor de zeilen voeren en de Zuiderzee nog normaal was. Zo lag er dan een tjalkschipper voor anker in het "Gat van Ens". Dat was tussen Schokkerland en de Kampereilanden, een geliefde ankerplaats voor vrachtschippers en vissers in die tijd. De schipper waar dit verhaal over gaat moest met een lading naar Amsterdam en het was slecht weer, regen en wind uit Zuidwest. De schipper had eens gekeken in de Enkhuizer Almanak en zag dat de maan tegen middernacht zou opkomen en in de veronderstelling dat het weer dan op zou knappen, sloeg hij voor aan zijn knecht om het anker te lichten en te gaan varen. De knecht had daar niet zoveel zin in vanwege het slechte weer en omdat het tegen de avond was. Maar de schipper zei: "Als straks de maan komt neemt hij dit wel mee" en zo gingen zij dan toch varen ondanks het protest van de knecht. Maar tegen de tijd dat de maan op zou komen werd het weer wel slechter maar niet beter. De knecht, die er toch al de pest in had, streek zijn broek af en ging in de nabijheid van de schipper zijn behoefte zitten doen, zomaar op het achterdek. De schipper, die er eerst geen erg in had, maar wel onraad rook, zag tot zijn ontzetting de knecht zitten en riep: "Wat doe jij nou!" waarop de knecht antwoordde: "Als straks de maan komt; neemt hij dit ook wel mee".

De nare kant van de visserij is wel vind ik, en dat is altijd .zo geweest ook nu nog, dat met slecht weer de visserman zijn meeste geld verdient doordat de zwaksten uitvallen en de prijs van de vis omhoog gaat omdat de aanvoer sterk vermindert. Er was vroeger een gezegde onder de vissers: "Je kunt geen windje door de zeilen laten gaan" wat zeggen wil, wat dan ook, benut de tijd om te vissen. Dat menige visserman het vanwege deze stelling met zijn leven heeft moeten bekopen, is door de j aren heen wel bevestigd.

